

Monika Kociuba

Gramatyka języka fińskiego

z ćwiczeniami

część **1**

autor & projekt okładki
MONIKA KOCIUBA

ISBN 978-83-936072-8-0

Wersja 1.0 (21.11.2015)

Gdynia 2015

*Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości
lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione.*

m e m o

centrum językowe

www.memo.net.pl

www.suomika.pl

memo.kontakt@gmail.com

Spis treści

Wstęp	5
1. Cechy charakterystyczne gramatyki fińskiej.....	6
2. Alfabet fiński	8
3. Spółgłoski, samogłoski i dyftongi.....	10
4. Dzielenie wyrazu na sylaby, akcent, intonacja	12
5. Harmonia samogłosek.....	14
6. Zaimki osobowe	16
7. Odmiana czasownika 'olla' (być).....	18
8. Odmiana czasownika w czasie teraźniejszym, typy	20
9. Odmiana czasownika typ 1 (asua).....	22
10. Odmiana czasownika typ 2 (uida)	24
11. Odmiana czasownika typ 3 (mennä).....	26
12. Odmiana czasownika typ 4 (avata)	28
13. Odmiana czasownika typ 5 (tarvita).....	30
14. Odmiana czasownika typ 6 (vanheta).....	32
15. Wymiana spółgłosek k, p, t w czasowniku (odmiana A).....	34
16. Wymiana spółgłosek k, p, t w czasowniku (odmiana B).....	36
17. Wymiana spółgłosek k, p, t w czasowniku – podsumowanie i dodatkowe informacje.....	38
18. Przeczenie czasownika typu I	40
19. Przeczenie czasowników typów 1-6.....	42
20. Pytania o rozstrzygnięcie (-ko/-kö).....	44
21. Pytania z zaimkiem pytającym (mikä, missä, milloin, itp.).....	46
22. Odmiana wyrazu przez przypadki	48
23. Lista przypadków fińskich z końcówkami.....	50
24. Wymiana spółgłosek k, p, t rzeczownika (odmiana A)	52
25. Wymiana spółgłosek k, p, t rzeczownika (odmiana B).....	54
26. Rdzeń wyrazu w liczbie pojedynczej.....	56
27. Rdzeń wyrazu w liczbie pojedynczej – wymiana spółgłosek.....	58
28. Zmiany literowe w końcówce rdzenia wyrazu	60
29. Zaimki wskazujące (tämä, tuo, se)	62
30. Zaimki wskazujące – odmiana przez przypadki (tämän).....	64
31. Odmiana wyrazów zakończonych na -al-ä, -ol-ö, -ul-y (sänky)	66
32. Odmiana wyrazów zakończonych na dwie samogłoski (työ).....	68
33. Odmiana wyrazów zakończonych na -e (huone).....	70

34.	Odmiana „nowych” wyrazów zakończonych na <i>-i</i> (<i>bussi</i>)	72
35.	Odmiana „starych” wyrazów zakończonych na <i>-i</i> (<i>lehti</i>).....	74
36.	Odmiana „starych” wyrazów zakończonych na <i>-li, -ni, -ri</i> (<i>kieli</i>)	76
37.	Odmiana „starych” wyrazów zakończonych na <i>-si</i> (<i>uusi</i>)	78
38.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-i</i> – zestawienie reguł.....	80
39.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-nen</i> (<i>nainen</i>)	82
40.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-in</i> (<i>puhelin</i>).....	84
41.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-ton/-tön</i> (<i>työtön</i>)	86
42.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-as/-äs, -is</i> (<i>rakas</i>).....	88
43.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-os/-ös/-es</i> (<i>kerros</i>).....	90
44.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-us/-ys</i> (<i>vastaus, vapaus</i>).....	92
45.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-ut/-yt</i> (<i>olut</i>)	94
46.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-nut/-nyt, -llut/-llyt, -ssut/-ssyt, -rrut</i> (<i>väsinyt</i>).....	96
47.	Odmiana wyrazów zakończonych na <i>-el, -en, -er, -ar/-är</i> (<i>sävel</i>).....	98
46.	Odmiana rdzenia wyrazów – zestawienie	100
47.	Deklinacja nieregularnych wyrazów – zestawienie.....	102
48.	Rzeczowniki policzalne i niepoliczalne (<i>kirja, vesi</i>).....	104
49.	Nominatiivi liczba pojedyncza (<i>kuka? mikä?</i>).....	106
50.	Nominatiivi liczba mnoga (<i>housut</i>)	108
51.	Wyrazy występujące często lub tylko w liczbie mnogiej	110
52.	Partitiivi (<i>ketä? mitä?</i>) (<i>Hyvää päivää!</i>).....	112
53.	Określanie ilości (<i>kaksi poikaa</i>).....	114
54.	Dopełnienie, rekcja czasownika w partitiivi (<i>odotan bussia</i>).....	116
55.	Zaimki w partitiivi (<i>minua</i>).....	118
56.	Odmiana nieregularna partitiivi (<i>lasta</i>)	120
57.	’Mieć’ (<i>Minulla on</i>)	122
58.	Partitiivi w zdaniu opisującym własność (<i>Minulla ei ole</i>).....	124
59.	Zdanie egzystencjalne (<i>Lasissa on vettä.</i>).....	126
60.	Predikatiivi (<i>Maito on valkoista.</i>)	128
	Dodatkowe tabele gramatyczne	130
	Literatura.....	137
	Odpowiedzi	138

19. Przeczenie czasowników typów 1-6

- Przeczenie dla wszystkich typów czasownika tworzymy z dwóch części:
 - odmienionego wyrazu przeczącego 'ei' i
 - czasownika w 1. osobie liczby pojedynczej bez końcówki -n.

Przykład odmiany dla czasownika 'ajatella' (myśleć):

minä **ajatellen** (ja myślę)

minä **en ajattele** (nie myślę)

sinä **et ajattele** (nie myślisz)

hän **ei ajattele** (nie myśli)

me **emme ajattele** (nie myślimy)

te **ette ajattele** (nie myślicie)

he **eivät ajattele** (nie myślą)

- Porównaj przykłady odmiany czasownika w zdaniu twierdzącym i przeczącym wszystkich typów z uzględnieniem wymiany spółgłosek:

	Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 4	Typ 5	Typ 6
	lukea czytać	tupakoida palić	kuunnella słuchać	maata leżeć	tarvita potrzebować	kalveta zblednąć
Odmiana czasownika w zdaniu twierdzącym						
minä	luen *	tupakoin	kuuntele *	makaan *	tarvitse *	kalpenen **
sinä	luet *	tupakoit	kuuntelet *	makaat *	tarvitset *	kalpenet **
hän	lukee	tupakoi	kuuntelee **	makaa **	tarvitsee	kalpenee **
me	luemme *	tupakoimme	kuuntelemme **	makaamme **	tarvitsemme	kalpenemme **
te	luette *	tupakoitte	kuuntelette **	makaatte **	tarvitsette	kalpenette **
he	lukevat	tupakoivat	kuuntelevat **	makaavat **	tarvitsevat	kalpenevat **
Odmiana czasownika w zdaniu przeczącym						
minä	en lue *	en tupakoi	en kuuntele **	en makaa **	en tarvitse	en kalpene **
sinä	et lue *	et tupakoi	et kuuntele **	et makaa **	et tarvitse	et kalpene **
hän	ei lue *	ei tupakoi	ei kuuntele **	ei makaa **	ei tarvitse	ei kalpene **
me	emme lue *	emme tupakoi	emme kuuntele **	emme makaa **	emme tarvitse	emme kalpene **
te	ette lue *	ette tupakoi	ette kuuntele **	ette makaa **	ette tarvitse	ette kalpene **
he	eivät lue *	eivät tupakoi	eivät kuuntele **	eivät makaa **	eivät tarvitse	eivät kalpene **

* Wymiana spółgłosek na słabe

** Wymiana spółgłosek na mocne

Ćwiczenia

19.1. Utwórz przeczenie następujących czasowników dla wszystkich form osobowych.

	1. KERTOAA (opowiadać)	2. NÄHDÄ (widzieć)	3. PESTÄ (myć)	4. TAVATA (spotykać)	5. HÄIRITÄ (leżeć)	6. VANHETA (starzeć się)
minä	en kerro
sinä
hän
me
te
he

19.2. Utwórz przeczenie poniższych czasowników w tej samej osobie.

1. häiritsevät	eivät	häiritse	8. siivoat
2. annan	9. nousemme
3. avaamme	10. valitsee
4. juo	11. näkee
5. pakenet	12. on
6. kävelette	13. puen
7. kuivaan	14. juoksette

19.3. Uzupełnij odpowiednią formą przeczenia. Odmień czasownik w nawiasie.

- Me *emme mene* kotiin. (EI + MENNÄ)
- Te Suomesa. (EI + ASUA)
- He meidän kanssa. (EI + KESKUSTELLA)
- Hän suomea. (EI + YMMÄRTÄÄ)
- Minä suolaa. (EI + TARVITA)
- Ne paljon. (EI + MAKSAA)
- Ilma (EI + LÄMMETÄ)
- Sinä uimahallissa. (EI + KÄYDÄ)
- Se hyvä. (EI + OLLA)

33. Odmiana wyrazów zakończonych na -e (huone)

- Przykłady wyrazów zakończonych w formie podstawowej na samogłoskę -e:

huone (<i>pokój</i>)	kirje (<i>list</i>)	sade (<i>deszcz</i>)
kone (<i>maszyna</i>)	osoite (<i>adres</i>)	taide (<i>sztuka</i>)

- Zmieniają końcówkę -e → -ee-** przy tworzeniu **RDZENIA**, np.

huone → huonee- (rdzeń wyrazu) → huoneen (genetiivi)

- SPÓŁGŁOSKI** są wymienione **na mocne** tam, gdzie to konieczne, przy odmianie przez większość przypadków (z wyjątkiem partitiivi liczby pojedynczej), np.

vaate → vaatteen (genetiivi, tt → t)

- Przypadek **PARTITIIVI** jest tworzony przez dodanie końcówki **-tta/-ttä** (bez zmian w końcówce rdzenia, ani spółgłoskach), np.

vaate + tta → vaatetta

Uwaga! Jeśli wyraz kończy się na -ee lub -ie, wtedy partitiivi tworzymy dodając końcówkę **-ta/-tä**, np.

tee (*herbata*) → teetä, tie (*droga*) → tietä.

- Przypadek **ILLATIIVI** jest tworzony przez dodanie końcówki **-seen** (ze zmianami w końcówce rdzenia oraz spółgłoskach!), np.

vaate + seen → vaatteeseen (t → tt, e → ee)

Uwaga! Jeśli wyraz kończy się na -ee lub -ie, wtedy illatiivi tworzymy dodając końcówkę **-hen**, np.

tee → tee**hen**, tie → tie**hen**

- Przykład odmiany przez przypadki:

Nominatiivi:	vaate	
Partitiivi:	vaatetta	← spółgłoski bez zmian!
Rdzeń wyrazu:	vaattee-	
Genetiivi:	vaatteen	
Inessiivi:	vaatteessa	
Elatiivi:	vaatteesta	
Illatiivi:	vaatteeseen	
Adessiivi:	vaatteella	
Ablatiivi:	vaatteelta	
Allatiivi:	vaatteelle	
Essiivi:	vaatteena	
Translatiivi:	vaatteeksi	
Nominatiivi l.mn.	vaatteet	

- Uwaga!** Niektóre wyrazy zakończone na -e odmieniają się jak wyrazy zakończone na -o/-ö (nie mają wydłużonej samogłoski -e w rdzeniu i mają wymienione spółgłoski na słabe): kolme (*trzy*), itse (*siebie*), nukke (*lalka*), nalle (*miś*), pelle (*blazen*), karaoke, Ville (i inne imiona fińskie), np.

nukke → nukkea (partitiivi), nukkeen (illatiivi), nuke- (rdzeń wyrazu), nuken (genetiivi)

Ćwiczenia

33.1. Utwórz liczbę mnogą poniższych wyrazów.

1. kirje (<i>list</i>)	kirjeet	6. ranne (<i>nadgarstek</i>)	
2. osoite (<i>adres</i>)		7. tee (<i>herbata</i>)	
3. tunne (<i>uczucie</i>)		8. tie (<i>droga</i>)	
4. kappale (<i>kawałek</i>)		9. nukke (<i>lalka</i>)	
5. huume (<i>narkotyk</i>)		10. nalle (<i>miś</i>)	

33.2. Podaj mianownik (wyraz podstawowy) poniższych wyrazów.

1. huoneeseen	huone	(pokój)	6. ammeen		(wanna)
2. taiteessa		(sztuka)	7. liikenteessä		(ruch)
3. perhettä		(rodzina)	8. sadetta		(deszcz)
4. siteeseen		(bandaż)	9. veneessä		(łódź)
5. koneella		(maszyna)	10. pellen		(błazen)

33.3. Wpisz wyraz w poprawnej formie.

1. Menen pieneen huoneeseen.	(HUONE)
2. Mikko nukkuu pienessä	(MAKUuhuone)
3. Olli tulee ulos tuosta	(KYLpyhuone)
4. Hannu menee tuohon	(OLOhuone)
5. Minä menen Lontooseen tällä	(LEntokone)
6. Hän kirjoittaa pitkää	(KIRJE)
7. Mitä tässä..... on?	(KIRJE)
8. Minulla on pieni	(PERHE)
9. Anne istuu tuossa	(VENE)
10. Lapsi leikkii tällä	(NUKKE)

54. Dopełnienie, rekcja czasownika w partitiivi (odotan bussia)

- Partitiivi używamy też w dopełnieniu zdania, jeżeli wyraz jest niepoliczalny lub abstrakcyjny.

Juon **kahvia**. (Piję kawę.) – 'kahvi' jest to wyraz niepoliczalny

Haluan **rauhaa**. (Chcę spokoju.) – 'rauha' jest to wyraz abstrakcyjny

- Oraz jako dopełnienie po następujących czasownikach (najpopularniejsze wyrazy są podkreślone):

ajaa	jeździć, prowadzić	moittia	krytykować
ajatella	myśleć	muistella	wspominać
arvostaa	doceniać	muistuttaa	przypominać
arvostella	osądzać	neuvoa	radzić
auttaa	pomagać	noudattaa	przestrzegać
edustaa	reprezentować	odottaa	czekać
ehdottaa	proponować	onnitella	gratulować
epäillä	wątpić	opiskella	studiować
etsiä	szukać	paeta	uciekać
haastatella	przeprowadzać wywiad	painostaa	naciskać
halata	obejmować	painottaa	podkreślać, naciskać
harkita	przemysleć	palvella	obsługiwać
harrastaa	interesować się, lubić	pelata	grać (w grę, sport)
haukkua	szczekać na	pelätä	bać się
helpottaa	ułatwiać	pelästyä	przestraszyć się
ihmetellä	dziwić się	pettää	oszukiwać
häiritä	przeszkadzać	piristää	ożywiać
hävetä	wstydzić się	puhua	mówić
ihailia	podziwiać	puolustaa	bronić
ikävoidä	tęsknić	purra	gryźć
inhota	nienawidzić	rakastaa	kochać
jatkaa	kontynuować	rukoilla	modlić się
juhlia	świętować	seurata	podążać
jännittää	denerwować się	sinutella	być na 'ty'
kadehtia	zazdrościć	soittaa	grać (na instrumencie)
kaivata	tęsknić	suosia	sprzyjać, promować
kannustaa	zachęcać	suositella	polecać
katsella	spoglądać	surra	opłakiwać
katsoa	ogłądać	suudella	całować
katua	żałować	suunnitella	planować
kehottaa	doradzać	syleillä	obejmować
kehua	chwalić	syöttää	obwinić
kieltää	zabraniać	sääliä	litować się
kiittää	dziękować	tarkoittaa	znaczyć
kiusata	dręczyć	teitillä	być na 'pan'
koettaa	sprawdzać	tervehtiä	pozdrawiać
kohdella	traktować	tiedustella	prosić o
kokeilla	próbować	toivoa	mieć nadzieję
korostaa	podkreślać	toivottaa	życzyć
kosia	oświadczać się	totella	przestrzegać
koskea	dotyczyć, dotykać	tuijottaa	gapić się na
kunnioittaa	szanować	uhata	grozić komuś
kuunnella	łuchać	uhkailla	grozić
käskeä	rozkazywać	vahtia	strzec czegoś
käyttää	używać	vaivata	dolegać
liioitella	przesadzać	varoa	uważać na
lohduttaa	pocieszać	varoittaa	ostrzegać
luulla	wziąć za	vastustaa	sprzeciwiać się
lyödä	uderzać	verrata	porównywać
lähestyä	zbliżać się	vihata	nienawidzić
mainostaa	reklamować	ymmärtää	rozumieć
mieltää	przemysleć		

Odotan **bussia**. (Czekam na autobus.)

Kuuntelen **musiikkia**. (Słucham muzyki.)

Ćwiczenia

54.1. Wpisz wyrazy w partitiivi.

1. Syön hyvää leipää.	(HYVÄ LEIPÄ)
2. Me syömmе	(KALLIS LIHA)
3. sinä syöt?	(MIKÄ)
4. Juon	(KYLmä OLUT)
5. Juotteko te	(KUUMA TEE)
6. Pelaan	(TENNIS)
7. Puhutko sinä	(ENGLANTI)
8. Soitan usein	(KITARA)
9. Ajatko	(AUTO)
10. Katsotko sinä paljon	(TELEVISIO)
11. Käytämme	(SANAKIRJA)
12. Kuunteletko	(RADIO)
13. Me odotamme vielä	(TAKSI)
14. Pelkäätkö sinä	(TESTI)
15. Harrastan	(JALKAPALLO)
16. Minä inhoan	(KIIRE)
17. Etsitkö	(PUHELIN)
18. Vihaan	(SIPULI)

54.2. Przetłumacz na fiński. Pogrubiony wyraz napisz w partitiivi.

1. Jem ogórka .	Syön <i>kurkkua</i> .
2. Piję gorącą kawę .	
3. Czy jesz mięso ?	
4. Czy pijecie wino ?	
5. Słucham muzyki codziennie.	
6. Oglądacie mecz ?	
7. Ona myśli o Mikko .	
8. Szukam klucza .	
9. Co to znaczy?	
10. Mówię po włosku .	
11. Czy gracie w piłkę nożną ?	
12. Na co czekasz?	

56. Odmiana nieregularna partitiivi (*lasta*)

Niektóre wyrazy mają niestandardową odmianę w partitiivi niż opisaną w roz. 52.

- **Wyrazy rdzennie fińskie zakończone na -li, -ni, -ri, -hi** (porównaj roz. 36)

Należy usunąć ostatnią samogłoskę 'i', a następnie dodać końcówkę **-ta/-tä**. Przykłady:

kieli (język) → kieltä pieni (mały) → pientä
suuri (wielki) → suurta lohi (łosoś) → lohta

Uwaga na wyjątki: veli (brat) → **veljeä**, meri (morze) → **merta**, veri (krew) → **verta**

- **Wyrazy rdzennie fińskie zakończone na -si** (porównaj roz. 37)

Należy usunąć końcówkę -si, a następnie dodać **-tta/-ttä**. Przykłady:

vesi (woda) → **vettä** kuusi (sześć) → **kuutta**

Uwaga na wyjątki:

kuusi (świerk) → **kuusta**, veitsi (nóż) → **veistä**, jousi (łuk) → **jousta**
lapsi (dziecko) → **lasta**, yksi (jeden) → **yhtä**, kaksi (dwa) → **kahta**

- **Pozostałe wyrazy rdzennie fińskie zakończone na -i** (porównaj roz. 35)

Należy zamienić samogłoskę -i na -e, a następnie dodać **-a/-ä**. Przykłady:

suomi (fiński) → **suomea** lehti (liść) → **lehteä**

Uwaga na wyjątki: lumi (śnieg) → **lunta**, liemi (rosół) → **lientä**, toimi (zadanie) → **tointa**

- **Wyrazy zakończone na -nen** (porównaj rodz. 37)

Należy zamienić końcówkę -nen na -sta/-stä. Przykłady:

nainen (kobieta) → **naista** ihminen (człowiek) → **ihmistä**

- **Rzeczowniki pochodzące od przymiotnika lub rzeczownika zakończone na -us** (porównaj rodz. 44)

Należy usunąć spółgłoskę -s, a następnie dodać końcówkę **-tta/-ttä**. Przykłady:

vapaus (wolność) → **vapautta** lapsuus (dzieciństwo) → **lapsuutta**

ALE: vastaus (odpowiedź) → **vastausta** – rzeczownik odczasownikowy

- **Liczebniki porządkowe zakończone na -s**

Należy usunąć spółgłoskę -s, a następnie dodać końcówkę **-tta/-ttä**. Przykłady:

kolmas (trzeci) → **kolmatta** viides (piąty) → **videttä**

- **Niektóre wyrazy zakończone na -e**

Mała grupa wyrazów odmienia się inaczej niż większość słów zakończonych na -e. Są to m.in. wyrazy: **kolme** (trzy), **itse** (siebie), **nalle** (miś), **nukke** (lalka), **Ville** (i inne imiona).

Aby utworzyć partitiivi dla tych wyrazów, należy dodać końcówkę **-a/-ä**. Przykłady:

kolme → **kolmea** itse → **itseä**

ALE: kirje → **kirjettä** (porównaj roz. 33)

Ćwiczenia

56.1. Utwórz wyraz w przypadku partitiivi.

1. yksi joki	kaksi <u>jokea</u> .
2. yksi ovi	kolme
3. yksi pieni lehti	neljä
4. yksi suuri sormi	kolme
5. yksi nuori lapsi	kaksi
6. yksi kieli	monta
7. yksi veli	kaksi
8. yksi norjalainen lohi	kilo
9. yksi suomalainen nainen	pari
10. yksi vuosi	kymmenen
11. yksi kuukausi	kaksitoista
12. yksi uusi veitsi	monta
13. valkoinen lumi	paljon

56.2. Wpisz wyrazy w partitiivi. Uwaga na odmianę regularną i nieregularną!

1. Ostan puoli kiloa <u>kallista lohda</u> .	(KALLIS LOHI)
2. Ostimme kaksi	(SUURI HAMPURILAINEN)
3. Minulla on kolme	(TERÄVÄ VEITSI)
4. Meillä on kaksi	(PIENI NUKKE)
5. Hän on kymmenen	(VUOSI)
6. Vauva on viisi	(KUUKAUSI)
7. Suomessa on monta	(KAUNIS JÄRVI)
8. Järvellä on kaksi	(TÄYSI VENE)
9. Hänellä on kaksi	(UUSI KURSSI)
10. Minulla ei ole	(KAKSI VELI)
11. Odotan	(KOLMAS LAPSI)
12. Kaikki etsivät	(OIKEA RAKKAUS)
13. Opiskelen	(KIRJALLISUUS)